

УДК 338.2

Вербіцька І.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту
підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

АНОТАЦІЯ

У статті означено компоненти інвестиційної привабливості країни. Проаналізовано динаміку індексу інвестиційної привабливості України. Здійснено аналітичний огляд позицій України у ключових рейтингах, що чинять суттєвий вплив на інвестиційний імідж держави. Визначено ключові проблеми покращення інвестиційної привабливості. Сформульовано авторські пропозиції щодо підвищення інвестиційної привабливості України.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний імідж, індекс інвестиційної привабливості.

АННОТАЦИЯ

В статье обозначены компоненты инвестиционной привлекательности страны. Проанализирована динамика индекса инвестиционной привлекательности Украины. Осуществлен аналитический обзор позиций Украины в ключевых рейтингах, оказывающих существенное влияние на инвестиционный имидж государства. Определены ключевые проблемы улучшения инвестиционной привлекательности. Сформулированы авторские предложения по повышению инвестиционной привлекательности Украины.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционный имидж, индекс инвестиционной привлекательности.

ANNOTATION

The components of investment attractiveness of the country are indicated. The dynamics of the investment attractiveness index of Ukraine is analyzed. The analytical review of Ukraine's positions in key ratings that have a significant impact on the investment image of the state is carried out. The key problems of improving of the investment attractiveness of Ukraine are identified. The author's suggestions concerning increasing of investment attractiveness of Ukraine are formulated.

Keywords: investment, investment attractiveness, investment image, investment attractiveness index.

Постановка проблеми. Інвестиційна привабливість країни є тим індикатором, який свідчить про успіх економічної політики як на макро-, так і на мікрорівнях. Як комплексний показник він зазнає впливу багатьох факторів прямої та опосередкованої дії. Крім того, характерною ознакою інвестиційної привабливості є тривалість формування завдяки вжиттю комплексу взаємопов'язаних заходів злагодженої політики державних інституцій та приватних структур за умови відсутності зовнішніх суттєвих негативних чинників впливу. Водночас достатньо одного фактору, навіть короткотривалого за своєю дією, щоб кардинально знизити привабливість країни для інвесторів. Отже, інвестиційна привабливість є важливою скла-

довою стратегії сталого економічного розвитку держави, тому дослідження цього показника має надзвичайно велике теоретичне та практичне значення, а особливо за умов структурних зрушень у національному господарстві та зміни векторів геополітики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти інвестиційної привабливості країни висвітлено в наукових працях останніх років. Так, Г.І. Рзаєв, В.О. Вакулова окреслили методики оцінки інвестиційної привабливості на рівні країни та перспективи їх використання в економічному аналізі [9]. В.М. Толстов, Л.С. Цибульський узагальнили підходи до оцінювання привабливості країн і регіонів щодо формування інвестиційного та бізнесового клімату [11]. М.Ю. Гусаров обґрунтував вплив факторів конкурентоспроможності на інвестиційну привабливість регіонів країни [2]. О.І. Маслак, В.А. Таловер здійснили комплексне оцінювання інвестиційної привабливості країни [6]. Г. Грицаєнко, М. Грицаєнко проаналізували інвестиційну привабливість України порівняно з країнами-колишніми республіками СРСР [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За мінливих умов ринкової економіки виявлення сучасних тенденцій в означеній сфері не втрачає своєї актуальності.

Мета статті полягає в аналітичному огляді динаміки індексу інвестиційної привабливості України, її позицій в рейтингах, що впливають на інвестиційний імідж, визначенні проблем і формулюванні пропозицій щодо покращення інвестиційної привабливості України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна привабливість України, без сумніву, є однією з топових тем теоретично-практичного характеру, адже саме від неї значною мірою залежить інтенсивність її розвитку, а також галузеве спрямування. За умов гострої конкурентної боротьби країн за інвестиційні ресурси урізноманітнюються засоби підвищення їхньої привабливості. Безумовно, кожна країна має різні вихідні позиції, зумовлені наявністю сприятливого чи несприятливого географічного розміщення, тих чи інших видів природних, трудових ресурсів. Таким

чином, завданням кожної країни є ефективне використання «базово-об'єктивного» набору компонент, які визначають її позиції у залученні інвестицій.

Наступним кроком у формуванні привабливого іміджу країни з точки зору інвестування є розроблення та вжиття заходів суб'єктивного характеру, які безпосередньо залежать від волі політиків, державних службовців, бізнес-спільноти.

За структурою інвестиційна привабливість країни – це інтегрована система, яку формують компоненти, що різні за своєю природою та взаємозв'язками. На рис. 1 відображено авторське бачення структури досліджуваної категорії.

Як видно на рис. 1, у своїй єдності базові та набуті компоненти інвестиційної привабливості визначають її рівень. Якщо країна спирається виключно на власні базові компоненти, то успіх в залученні інвестицій не буде досягнутий. Тільки використання комплексного підходу в інвестиційній стратегії держави дасть змогу отримати бажаний результат.

Визначення рівня інвестиційної привабливості країни базується на трактуванні сутності цієї категорії як сукупності різноманітних чинників, які характеризують доцільність вкладення капіталу в конкретну країну. За роки незалежності Україна, економіка якої за основними макроекономічними показниками була лідером серед економік колишніх республік СРСР, значно втратила свої позиції та погіршила інвестиційну привабливість [1, с. 89–90]. Однак варто відзначити, що у 2017 році, незважаючи на значну кількість несприятливих факторів, все ж таки Україна досягла певних позитивних зрушень, про що свідчить зростання індексу інвестиційної привабливості, який досяг макси-

муму за останні шість років, а саме 3,15 балів за 5-бальною шкалою. Таке рішення прийняла Європейська Бізнес-Асоціація після проведеного опитування серед керівників 142 найбільших міжнародних та українських компаній. При цьому у 2016 році індекс у червні становив 2,88 бали. Останній раз позначка індексу перетнула кордон у 3 бали лише наприкінці 2011 року [12]. На рис. 2 відображено динаміку індексу інвестиційної привабливості України.

Згідно з результатами опитування керівників 142 найбільших міжнародних та українських компаній, проведеного Європейською Бізнес-Асоціацією, серед позитивних змін респонденти виокремлюють відкритість державних даних, поступову дерегуляцію, помітний розвиток електронних сервісів, спрощення процедури отримання дозвільних документів на будівництво, мораторій на перевірки, послаблення валютного контролю, запровадження інституту приватних виконавців, прийняття закону про squeeze-out тощо. Результати опитування показали, що негативні настрої бізнесменів не зникли, але ослабли [4].

Натомість бізнес скаржитися на корупцію, макроекономічні чинники та повільний хід реформ. Загалом у II півріччі 2017 року 50% опитаних були незадоволені бізнес-кліматом в Україні, у I півріччі таких було 54%. Водночас відсоток задоволених бізнес-кліматом впав з 13% до 11% [3].

Діагностуючи проблеми, які зумовлюють відносно невисокий рівень інвестиційної привабливості нашої країни, здійснимо огляд позиції України в ключових міжнародних рейтингах економічного характеру, які дають чіткий сигнал іноземним інвесторам щодо можливих інвестицій. До них варто віднести такі авторитетні в економічній сфері рейтинги.

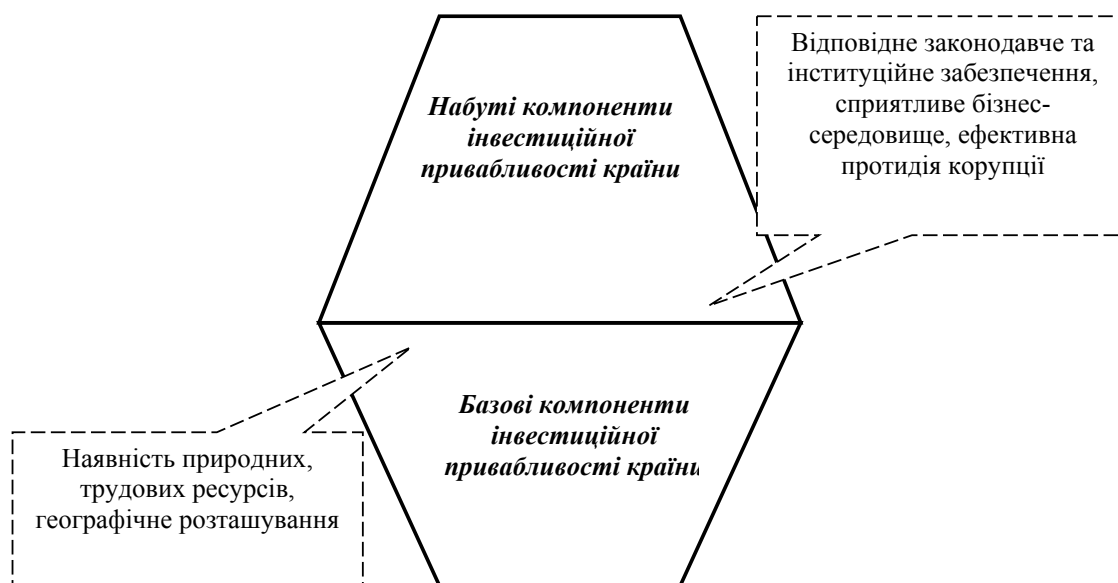

Рис. 1. Компоненти інвестиційної привабливості країни

Джерело: розроблено автором

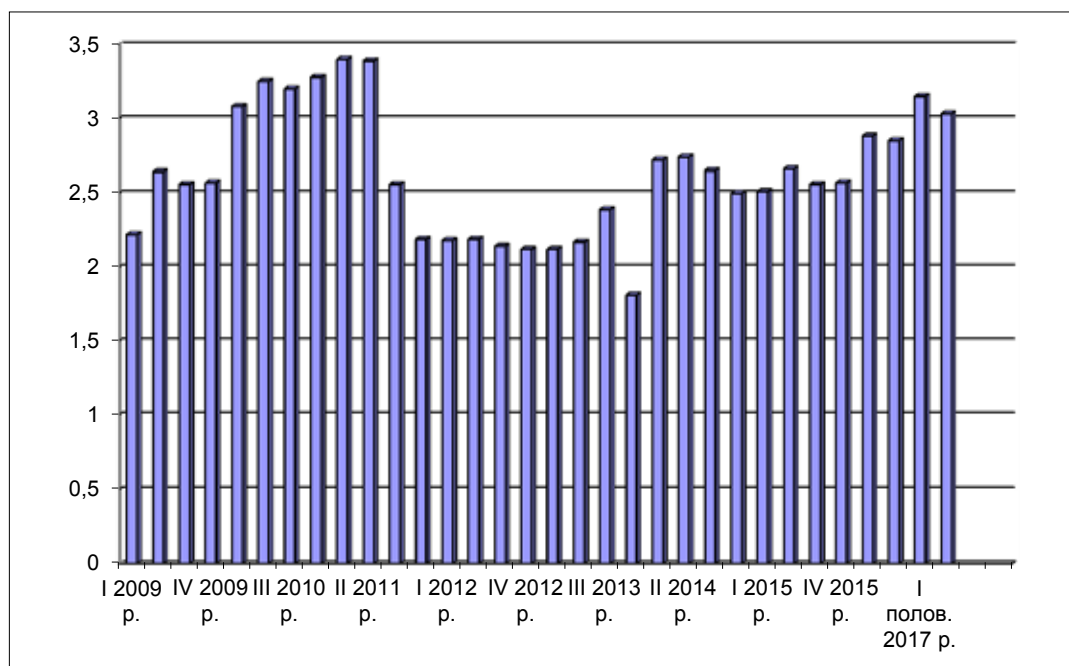

Рис. 2. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України

Джерело: складено на основі джерела [4]

1) “Doing Business”, який складається за результатами щорічного дослідження групи Світового банку, що оцінює в 190 країнах простоту здійснення підприємницької діяльності на основі 10 індикаторів (легкість ведення бізнесу; реєстрація підприємства; отримання дозволів на будівництво; підключення до системи електропостачання; реєстрація власності; отримання кредитів; захист міноритарних інвесторів; оподаткування; міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; вирішення неплатоспроможності) [10]. Інформація від Світового банку, опублікована на офіційному сайті рейтингу, свідчить про те, що Україна піднялась на чотири позиції в рейтингу легкості ведення бізнесу “Doing Business 2018”. Таким чином, Україна опинилась на 76 місці зі 190 країн. Аналітики Світового банку відзначають, що поліпшення результату вдалося домогтися за рахунок зменшення ставки єдиного соціального внеску, спрощення отримання дозволів на будівництво та поліпшення захисту прав міноритарних акціонерів. Варто відзначити, що, згідно з оцінками експертів, один пункт в рейтингу – це можливість залучити близько 600 млн. доларів інвестицій [7].

2) Агентства “Moody’s Investors Service”. З часу розроблення перших рейтингів облігацій в 1909 році кількість рейтингів агентства “Moody’s” істотно зросла. Сьогодні “Moody’s” оперує 32 системами, а їхнє число щорічно зростає. Якщо рейтинги за національною шкалою, що присвоюється в межах кожної країни, розглядати як окрему систему, то загальне число рейтингових систем перевищить 40. У 2017 році рейтингове агентство “Moody’s

Investors Service” підвищило кредитний рейтинг України на один щабель, а саме з Саа3 до Саа2. Також “Moody’s” змінило прогноз зі «стабільного» на «позитивний», Головними факторами підвищення рейтингу стали загальний вплив структурних реформ в Україні, які можуть допомогти уряду впоратися з борговим навантаженням, та поліпшення позиції країни на зовнішніх ринках [13].

3) Рейтинг країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності (“The Global Competitiveness Index”), що публікується Всесвітнім економічним форумом. Цей Індекс складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров’я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал»), які об’єднані трьома основними групами субіндексів, такими як «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення» [8].

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності відображено в табл. 1.

Згідно з даними відповідного дослідження Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалась і в минулорічних дослідженнях, причому в торішньому Україна погір-

Таблиця 1

Показники України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012–2013 роки (зі 144 країн)	2013–2014 роки (зі 148 країн)	2014–2015 роки (зі 144 країн)	2015–2016 роки (зі 140 країн)	2016–2017 роки (зі 138 країн)	2017–2018 роки (зі 137 країн)
Україна	73	84	76	79	85	81
Грузія	77	72	69	66	59	67
Туреччина	43	44	45	51	55	53
Росія	67	64	53	45	43	38
Польща	41	42	43	41	36	39

Джерело: складено на основі джерела [8]

шила за ним свої позиції на 17 пунктів. Також Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індeksu (мінус 9 пунктів), інфраструктурної складової (мінус 3 пункти) та за складової, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку (мінус 2 пункти).

Ключовою проблемою, що чинить негативний вплив на інвестиційну привабливість України вже протягом багатьох років, є високий рівень корупції, який, незважаючи на численні заходи організаційного характеру, законодавчі новації, все ж таки не вдається суттєво знизити. Так, згідно з даними дослідження міжнародної антикорупційної організації “Transparency International”, Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у дослідженні “Transparency International” «Індекс сприйняття корупції» (CPI) за 2017 рік і посіла 130 місце (зі 180 країн). Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у минулому році (29 балів, 131 місце зі 176 країн). Але в динаміці результати 2017 року нижчі (1 бал проти 2), ніж у 2016 році. Серед причин, які дали змогу Україні переміститися на вищу сходинку, слід назвати такі:

- антикорупційні органи (САП/НАБУ) у 2017 році розгорнули свою слідчу роботу та спрямували до суду перші справи щодо підозр у топ-корупції;

- реєстр електронних декларацій продовжив своє функціонування;

- минув перший рік реформи державних закупівель та обов'язкового використання системи “ProZorro”;

- відбулась реформа ринку газу;

- Україна здійснила деякі позитивні кроки з дерегуляції.

Автори досліджень, на яких базується розрахунок Індeksu, також відзначили зниження рівня корупції в поліції та зменшення кількості випадків, коли бізнес змушений давати хабарі.

Водночас такий повільний ріст індексу України, фактично падіння динаміки зростання вдвічі порівняно з 2016 роком пояснюються такими обставинами, як брак політичної волі керівництва країни до рішучої боротьби з корупцією та низький рівень довіри до українських судів і прокуратури. Також варто відзначити постійні законодавчі ініціативи парламенту, які загрожують новоствореній антикорупційній інфраструктурі [5]. Як наслідок, корупція

залишається для бізнесу та звичайних громадян однією з головних проблем, зокрема для інвестиційної привабливості України.

Враховуючи вищезазначені положення, у напрямі підвищення інвестиційної привабливості країни пріоритетними вважаємо діяльність відповідних органів у сферах ефективної протидії корупції, забезпечення сталості та якості законодавства, активне запровадження та широке використання електронних сервісів, державної підтримки інноваційних проектів.

Висновки. Отже, маючи значний потенціал для залучення інвестицій, Україна його недостатньо використовує. Її інвестиційна привабливість зазначає дії багатьох несприятливих факторів, здебільшого суб'єктивного характеру, зокрема повільний хід структурних реформ внаслідок низької політичної волі відповідних чиновників, високий рівень корупції та низьку ефективність протидії цьому негативному явищу. Якщо на об'єктивні фактори важко вплинути, то дію суб'єктивних чинників реально мінімізувати або взагалі нейтралізувати. Тому цілком реально значно покращити інвестиційну привабливість України у коротко-строковій перспективі за умови вжиття адекватних заходів суб'єктивного характеру. Їхнє обґрунтування є перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грицаєнко Г., Грицаєнко М. Інвестиційна привабливість України. *Agricultural and resource economics*. 2017. Vol. 3. № 1. С. 80–93.
2. Гусарова М.Ю. Вплив «жорстких» та «м'яких» факторів конкурентоспроможності на інвестиційну привабливість регіонів країни. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 1 (2). С. 47–50.
3. Індекс інвестиційної привабливості України впав вперше за кілька років. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/19/7075256>.
4. Індекс інвестиційної привабливості України став найвищим за шість років. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/07/3/7067975>.
5. Індекс корупції CPI-2017. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-koruptsiyi-cpi-2017>.
6. Маслак О.І., Таловер В.А. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості країни. *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 51–59.

7. Официально: Украина поднялась в рейтинге Doing Business. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/business/oficialno-ukraina-podnyalas-v-reytinge-doing-business-1068371.html>.
8. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
9. Рзаев Г.І., Вакулова В.О. Методики оцінки інвестиційної привабливості на рівні країни та перспективи їх використання в економічному аналізі. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. № 3 (1). С. 137–143.
10. Рейтинг стран. Doing Business. URL: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>.
11. Толстов В.М., Цибульський Л.С. Підходи до оцінювання привабливості країн і регіонів щодо формування інвестиційного і бізнесового клімату. Науково-технічна інформація. 2014. № 3. С. 13–19.
12. Чому зростає інвестиційна привабливість України – експерти. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/publications/chomu-zrostaє-investitsijna-privablivist-ukrajini-eksperti-1594579.html>.
13. Moody's повысило кредитный рейтинг Украины. URL: <https://korrespondent.net/business/economics/3880459-Moodys-povyshilo-kredytnyi-reitynh-ukrayny>.